

УДК 303.1:504.75.05:82

ФІЛЯНІНА НЕЛЯ,*доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук,
Національний фармацевтичний університет*

ФЕНОМЕН ЕКОЛОГІЧНОЇ КЛАСИКИ (ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ)

У статті розглядається феномен екологічної (природоохоронної) класики. Показано, що гуманітарна сфера відіграє все більшу роль у формуванні екологічної свідомості населення, доповнюючи природничо-наукові знання на шляху зростання екологічної стурбованості та розробки інтегрованої системи освіти. Це виявляється, по-перше, у більш активному зверненні розробників програм з екоосвіти до гуманітарної сфери; по-друге, - у безпосередній занепокоєності митців та літераторів екологічними проблемами та прагненні зробити внесок у розв'язання доступними їм засобами (екомузика, екомистецтво, еколітература). На прикладі аналізу книги "Мовчазна весна" Р. Карсон (1962) розглянуто феномени формування екологічної класики, її суспільне та освітнє значення.

Ключові слова: екологічна свідомість; гуманітарна сфера; екологічна література; екологічна класика; літературний канон.

Постановка проблеми та стан її вивчення. На шляху пошуку нових підходів до підвищення екологічної свідомості населення невпинно розширюється спектр бачень, дидактичних підходів, освітніх методів і засобів. Усе більш очевидним є усвідомлення того, що для формування екологічної компетентності сучасної людини недостатньо дати їй лише наукові знання про функціонування біосфери, які викладаються в таких нормативних курсах як "Біологія", "Екологія", "Людина і світ" тощо. Людина має навчитися комплексно бачити й відчувати екологічні проблеми, розуміти їхні витоки, тобто широкий спектр причинно-наслідкових зв'язків, і на практиці застосовувати набуті знання. Тому, жодною мірою не применшуючи базову роль природничо-наукової складової екоосвіти, варто також звернутися до аналізу ролі її гуманітарної складової, зокрема формування екологічної свідомості. Такий підхід важливий, тому що, по-перше, гуманітарна складова здатна доповнити природничо-наукову на шляху розробки інтегрованої системи освіти, де екоосвіта є її невід'ємною складовою; по-друге, самі представники гуманітарної сфери, насамперед літератори та митці, усе активніше переймаються долею нашої планети, окремих екосистем та видів рослин і тварин, сучасною екологічною проблематикою загалом, пропонуючи власні підходи до подолання екологічних криз. Так, 2016 року широкий резонанс у світі здобула акція італійського піаніста й композитора Людовіко Ейнауді, що мала на меті привернути увагу світової громадськості до проблем змін клімату, які є причиною стрімкого танення криги, підвищення рівня світового океану та порушення екологічної рівноваги. Музикант виконав свій твір "Арктична елегія" на крижині, де на музику накладаються шуми падіння талого льоду норвезького архіпелагу Шпіцберген.

Небайдужість митців до екологічної проблематики спричинила появу таких напрямів, як екологічна музика та екомузикологія, що досліджує зв'язок між музикою, культурою, природою та внесок музики в збалан-

соване життя; екологічне мистецтво (екомистецтво); екологічна література (еколітература), екологічне літературознавство та екокритика. Екомистецтво спрямоване на те, щоб актуалізувати переосмислення стосунків людини й суспільства з природою та навколишнім світом у цілому. Цей напрям набув надзвичайно стрімкого розвитку й поширення у формі різноманітних глобальних культурних рухів, значно розширивши традиційне розуміння ролі мистецтва та митців у суспільстві й актуалізуючи соціально-політичні аспекти довкілля - як природного, так і того, що зазнало суттєвих змін під впливом людської діяльності. Не випадково однією з провідних тем митців є осмислення урбанізованого довкілля в умовах екологічних криз. Екомистецтво охоплює широкий спектр різноманітних мистецьких робіт і проєктів, спрямованих на осмислення наших стосунків із довкіллям та покликаних покращити наше ставлення до природи. Дотичними до екомистецтва є проєкти під назвою "мистецтво землі" (Land Art, Earthworks, Earth Art), мистецтво в природі (art in nature) тощо, а також низка інших практик і форм проєктної діяльності. Аналізуючи різноманітні форми екомистецтва, Сем Бауер (Sam Bower) зазначає, що його сфера така ж розмаїта, як і світ, яким воно надихається, а саме мистецтво надає специфічну оптику для дослідження практично всіх аспектів суспільного життя з екологічної перспективи [8]. Прикметно, що представники екомистецтва та творці екомистецьких проєктів орієнтовані на співпрацю з учнями, освітянами, членами громад тощо.

Не менш вагомим значення набувають у сучасному суспільному дискурсі наукова, науково-популярна та художня література. У той час як наукова література оперує фактами, художня література як вид мистецького осягнення дійсності дуже чутлива до змін, що відбуваються в навколишньому світі й надзвичайно гостро реагує на зміни в природі, на екологічні кризи та антропологічні наслідки. Література про природу та довкілля виконує важливу роль у формуванні суспільної еколо-

гчної свідомості. Значний блок цієї літератури вже тепер відносять до екологічної класики (environmental classics), або класичної літератури в галузі охорони природи, боротьби за чисте й безпечне довкілля, екологічної освіти та громадської участі.

Мета статті - розглянути та проаналізувати феномен екологічної (природоохоронної) класики, її суспільно-політичне та освітнє значення.

Виклад основного матеріалу. Підставою для виділення "екологічної класики" чи "класики природоохоронної літератури" може бути запропоноване Г.-Г. Гадамером визначення класичної літератури загалом як сталої величини, що служить взірцем для всіх наступних поколінь [2, с. 212], а взірцевості, класичності, канонічності цим творам надають ті смисли, які вони несуть читачеві. Носіями таких смислів може бути як художня, так і наукова й науково-популярна література, через що часом важко провести чітку межу між ними. Г.-Г. Гадамер звертає увагу на наукові твори, які "завдяки своїм літературним перевагам здобули право вважатися літературними творами мистецтва і бути зарахованими до світової літератури". Особливість цих творів полягає в тому, що "їхнє змістовне значення звернене до нас", а наше розуміння "звернене не до специфічних формальних досягнень, що притаманні їм як творам, але до того, що вони нам промовляють" [Там само, с. 213]. Відмінність же між "художньою" та науковою формами літературної мови полягає насамперед у відмінності способу претендувати на істину. Але саме у феномені літератури, за Г.-Г. Гадамером, "не випадково закладена точка перетину мистецтва й науки" [Там само, с. 214].

З поглядами Г.-Г. Гадамера на роль літератури у формування смислів та на співвідношення різних форм літератури суголосні роздуми сучасної дослідниці інформаційного суспільства Кетрін Н. Хейлз про "важливість впізнавати взаємовідносини між різними видами культурної продукції, і надто літератури та науки" [6, с. 49], яка входить у суспільний дискурс завдяки науковій літературі. "Наукові праці, - пише Кетрін Н. Хейлз, - часто відкривають (і цього не може література) основоположні припущення, які задають теоретичний масштаб і надають відчутної ефективності окремому підходу. Літературні тексти часто показують (і цього не можуть наукові праці) зв'язок складних культурних, соціальних питань і питань репрезентації із концептуальними стрибками й технологічними новаціями". На її переконання, "література як сфера спеціалізації - це більш ніж підрозділи культурних студій чи другорядна діяльність у літературній сфері. Це - шлях до розуміння нас самих як утілених створінь, які живуть у тілесних світах і втілених словах" [6, с. 49].

Справедливість наведеної тези може бути проілюстрована позицією видатного британського біолога, лауреата Нобелівської премії П. Медавара, що викладена в передмові до книги "Наука про живе: сучасні концепції в біології", яка написана спільно з дружиною Дж. Медавар. У цій книзі автори стають на позиції сподвижників популяризації науки. "Наша книга, - пишуть вони, - присвячена концепціям, і фактичній інформації в ній рівно стільки, скільки необхідно для того, щоб зробити ці концепції зрозумілими. А тому її жодним чином не можна вважати підручником: у ній немає ілюстративного матеріалу, зображення внутрішньої будови тварин, та й багато чого в її змісті надто складно для читача-початківця. Тим не менше ми вважаємо, що ця кни-

га буде корисним помічником не лише для тих, хто серйозно займається біологією. Вона може зацікавити також соціологів, антропологів, філософів, психологів і літераторів, котрі хотіли б дізнатися дещо про системи основних понять у сучасній біології" [4, с. 11].

Соціально значущий зв'язок між наукою та культурою створює екологічна література, насамперед, той її пласт, який позиціонує як "екологічну класику". Особливість творів, які вносять до списку екологічної класики, полягає в тому, що в них оповідь відбувається від першої особи, завдяки чому, як указував Ю. Габермас, з одного боку, усувається відстань між текстом й автором, з іншого - засвоєння літератури відбувається завдяки читачеві [1, с. 203-206].

До екологічної класики належать видання, в яких осмислюються стосунки між людиною та природним довкіллям в усьому їхньому розмаїтті та складності. Екологічна класика об'єднує наукову та науково-популярну літературу з різних царин знань та художню літературу доволі різних стилів і жанрів. Ця література різними методами досліджує вплив природних систем на людські спільноти і вплив людей на довкілля, різноманітні культурні концепції природи, що є потужним чинником формування нашого відчуття навколишнього світу. Екологічна класика - це книги про природу й довкілля, що містять міркування про місце людини у світі й відповідають визначенням класики Г.-Г. Гадамером, оскільки витримали випробування часом та продовжують формувати глибоке розуміння місця людини в природі, несучи читачеві важливі смисли.

У сучасному екологічному дискурсі відбувається формування своєрідного літературного канону як стало, узаконеного списку текстів і авторів у формі коротких і довгих списків, рекомендованих як для студентів різних навчальних закладів, так і для широкого загалу. Наприклад, "Журнал Землі" ("Earth Journal") пропонує список із 25 класичних творів на тему природи (nature writing) та довкілля (environmental writing) як обов'язкову літературу для освіти й самоосвіти [10]. Цей список, зокрема, містить такі твори, як: "Альманах піщаного графства" (A Sand County Almanac, 1949) Олдо Леопольда (Aldo Leopold); "Мовчазна весна" (Silent Spring, 1962) Рейчел Карсон (Rachel Carson); "Гея: новий погляд на життя на землі" (Gaia: A New Look at Life on Earth, 1979) Джеймса Лавкока (James Lovelock); "Земля у рівновазі" (Earth in the Balance, 1992) Альберта Гора; "Натураліст" (Naturalist, 1994) Едварда Вілсона (E. O. Wilson).

Під час визначення літературних канонів зазвичай послуговуються інституціональним (соціологічним) або естетичним (аксіологічним) підходами [5, с. 7]. Перший підхід бере до уваги діяльність академічних інститутів, роль освітніх програм, літературної критики, видавничої сфери тощо, а сам канон набуває значення інструмента "соціальної домінації". Другий підхід зосереджується насамперед на естетичних характеристиках художнього тексту, завдяки яким ті чи інші тексти набувають статусу канону. Спираючись на значну джерельну базу, присвячену дослідженню феноменів літературного канону, культури та культурної пам'яті, У. М. Федорів зауважує, що, з одного боку, тексти, що входять у канон, забезпечують процес "пригадування", тобто комунікації між поколіннями, з іншого - беруть участь у "розгадуванні", тобто "декодуванні" культурної пам'яті, а критеріями оцінки "канонічності" будь-якого тексту є час, який визначає, "який з творів є вартісний і реалізується як частина "культурної пам'яті", а який втілює

певні інтереси та функціонує як "інструмент соціальної домінації" [Там само, с. 8]. Водночас, зауважує дослідниця, канонічний текст спрямований і на майбутнє, на гіпотетичного читача, бо утверджується в житті суспільства своєю актуальністю незалежно від часу його створення [Там само].

Беручи до уваги запропоновані підходи до визначення канону, можна припустити, що канонізаторами літератури про природу, або екологічної літератури, виступають захисники прав природи й прав людини на чисте й безпечне довкілля, академічні та освітні спільноти, які послуговуються саме критеріями соціальної значущості тексту, його впливу на світобачення й світовідчуття читача, але не тоталітарна влада чи вождь. До канонізаторів належать також учені з активною громадською позицією, письменники, громадські діячі та політики (А. Гор), небайдужі до долі природи й долі людства. Наприклад, відомий біолог Річард Прімак (Richard B. Primack) переконаний, що задля збереження природи та біорізноманіття вчені самі мають активніше долучатися до освітньої діяльності, спрямованої як на студентів, так і на широкий загал. Водночас вони мають бути політично активними, сприяючи ухваленню законів, спрямованих на збереження біорізноманіття, та перешкоджаючи ухваленню шкідливих для природи законів [12, с. 244].

Яскравим явищем у формуванні канону класики екологічної літератури є книга Рейчел Карсон "Мовчазна весна", на прикладі якої можна краще зрозуміти роль літератури у формуванні суспільного сприйняття екологічних криз і викликів, мобілізації суспільної екологічної свідомості та дій на захист довкілля та життя й здоров'я людини.

Рейчел Карсон (1907-1964), ім'я котрої просідає чільне місце серед засновників сучасного екологічного руху та досліджень залежності між станом навколишнього природного середовища та здоров'ям людини, мала філологічну та біологічну освіту, здобула ступінь магістра зоології, працювала в американському Бюро рибного господарства, писала для газет статті про море та його мешканців. Вона звернула увагу на небезпеки, які може спричинити повсюдне використання після Другої світової війни пестицидів, насамперед ДДТ (дихлордифенілтрихлорметилметан), який уважався надзвичайно ефективним засобом боротьби зі шкідливими комахами, оскільки викликав у комах параліч нервової системи під час застосування в невеликих концентраціях, тобто за рахунок високої токсичності. Швейцарський хімік Пауль Мюллер (Paul Müller), який відкрив токсичні властивості ДДТ як контактної отрути, отримав 1948 року Нобелівську премію в галузі фізіології і медицини.

Як інсектицид ДДТ набув широкого використання у двох напрямках: по-перше, у боротьбі з комахами-переносниками небезпечних захворювань (насамперед, тифу та малярії) і для запобігання епідеміям; по-друге, для знищення шкідників сільськогосподарських культур і підвищення врожайності. Орієнтованість виробників сільськогосподарської продукції на досягнення бажаного позитивного ефекту від використання отрути в боротьбі зі шкідливими комахами залишила поза увагою ймовірні негативні наслідки для інших видів тварин і для здоров'я людини, зокрема й через нехтування правилами безпеки під час використання та утилізації хімікату. Власне, ці негативні наслідки й висвітлила у своїй книзі Рейчел Карсон, показавши, що ДДТ призво-

дить до загибелі пташенят. Вона звернула увагу на здатність ДДТ переміщуватися природними харчовими ланцюгами й негативно впливати на всі їхні ланки. Тому ДДТ діє не лише як пестицид, а радше як "екоцид", тобто речовина, яка загрожує життю як такому, а попередня назва книги задумувалася як "Людина проти Землі" ("Man Against the Earth").

Утім, сама назва книги "Мовчазна весна" є глибоко метафоричною й символізує весну без пташиного щебету й співу, що є протиприродним і моторошним для людського сприйняття, а отже, і змушує задуматися над тим, що відбувається навколо. У книзі Р. Карсон писала, що наука озброїла себе "найбільш сучасною і жахливою зброєю", використовуючи яку проти комах, повертає її проти всієї природи. Р. Карсон закликала вчених і працівників сільського господарства до дбайливого ставлення до природи, законодавців - до вироблення суворих критеріїв контролю над використанням небезпечних речовин, а хімічну промисловість - до відповідальності при тестуванні нових хімічних препаратів і дотримання норм їх використання. Епохальна книга Рейчел Карсон "Silent Spring" у 1962 році, - зауважує А. Гор, - красномовно застерігала Америку та світ про небезпеку від пестицидів для перелітних птахів та інших складових природного довкілля" [3, с. 144].

Факти про шкідливий вплив інсектицидів і пестицидів на екосистеми та людину, а також заклики до обмеження їх використання, що викладені в "Мовчазній весні", викликали широкий резонанс у громадськості та стимулювали активні дії представників природоохоронних рухів. Важливо зазначити, що свій широкий резонанс книга здобула не лише завдяки викладеним в ній фактам, а й завдяки власне письменницькому таланту Рейчел Карсон. Як зазначає Ендрю Моріс (Andrew P. Morriss), літературна майстерність авторки дозволила поєднати її меседжі з глибокими релігійними почуттями американців, пов'язаними, зокрема, з пресвітеріанською церквою (Presbyterian Church), де проповідувалися ідеї захисту довкілля [11].

Сучасний американський екофілософ і соціолог з університету штату Айова (Department of Sociology, Iowa State University) М. Белл (Michael Bell) наводить враження своєї матері від уривків "Мовчазної весни": "Це дійсно шокувало багатьох людей", "ми не мали жодного уявлення про те, що пестициди можуть бути такими небезпечними. Ніхто навіть не ставив перед собою такі питання" [7, с. 173].

А. Гор у своїй книзі "Земля у рівновазі. Екологія і людський дух" також наводить реакцію своєї матері на книгу Рейчел Карсон. "Моя мати, - пише він, - була однією з багатьох, хто читав застереження Карсон і ділився ними з іншими. Вона наголошувала нам із сестрою, що ця книга відрізняється від інших своєю важливістю. Ті розмови створили певне враження, частково тому, що примусили думати про загрози довкіллю, значно серйозніші за вимиті водою рівчачки, але й значно складніші для усвідомлення" [3, с. 13]. Вихід у світ "Мовчазної весни", наклад якої становив близько 2 млн примірників, став потужним поштовхом для мобілізації міжнародного екологічного руху під гаслами заборони використання ДДТ та інших гербіцидів, а згодом - із ширшими вимогами на захист довкілля та екологічної безпеки населення. Водночас представники хімічної промисловості звинувачували Р. Карсон у необґрунтованому алармізмі. Проте резонанс від публікації "Мовчазної весни" не лише спонукав учених глибше дослід-

жувати вплив пестицидів на довкілля, харчові ланцюги й здоров'я людини, а й мав наслідком значне обмеження використання ДДТ і мобілізацію широкого загалу на захист довкілля. Це стало одним із стимулів для започаткування нового громадського руху, який у наш час перетворився на вагомий глобальний чинник суспільно-політичного життя. Рейчел Карсон називають основоположницею, матір'ю сучасного екологічного руху, а її книга, безумовно, несла й продовжує нести людям нові смисли, бо, на жаль, незважаючи на зусилля природоохоронної громадськості, учених і політиків, проблеми забруднення довкілля продовжують залишатися актуальними й на початку XXI ст.

У 2012 році природоохоронна громадськість та активісти екологічного руху активно відзначили 50-річчя виходу у світ "Мовчазної весни", наголошуючи на тому, що проблеми, порушені в ній, залишаються актуальними й дотепер [9]. Книгу Р. Карсон включають до екологічного літературного канону, зважаючи на її значущість у розумінні формування витоків сучасного екологічного руху, формування нової екологічної парадигми, а також важливості комплексного підходу до оцінки впливів людської діяльності на довкілля та далекоглядного бачення наслідків такої діяльності. Життя і діяльність Р. Карсон також слугують взірцем громадянської позиції журналіста і популяризатора науки.

Саме тому твір може вважатися екологічною класикою, або класикою екологічної літератури, що відіграє важливу роль в розробці та практичному впровадженні формальних і неформальних екоосвітніх програм і проєктів, значно розширюючи їхній інструментарій за рахунок залучення літератури. Наприклад, на основі "Мовчазної весни" розробляються освітні матеріали для екоосвіти різних вікових груп школярів, місцевих громад і за різними тематичними напрямками [13]. Разом із тим, для об'єктивності слід зазначити й певні недоліки книги Рейчел Карсон, на які вказують дослідники феномену "Мовчазної весни" та її впливу на громадську свідомість, наприклад, брак у висвітленні різних позицій та залучення ширшої фактологічної бази тощо, які були з'ясовані подальшими науковими дослідженнями впливів діяльності людини на довкілля й довкілля на здоров'я людини, і ця обставина також має братися до уваги під час прочитання книги Рейчел Карсон у наш час.

Екологічна класика привертає все більше уваги дослідників як матеріал для розширення теоретичної бази обґрунтування охорони природи, сталого розвитку, екоосвіти, освіти для сталого розвитку, а також для розв'язання практичних завдань у царинах охорони природи, ощадливого ставлення до природних ресурсів та екоосвіти. До цих досліджень долучені академічні та університетські дослідницькі колективи й групи, проводяться наукові конференції, регулярно виходять у світ статті та монографії, чисельність яких постійно зростає. Також створюються й функціонують відповідні дискусійні платформи.

Висновки

У наш час гуманітарна сфера відіграє все більшу роль у формуванні екологічної свідомості населення, доповнюючи природничо-наукові знання на шляху розробки інтегрованої системи освіти. Це виявляється, з одного боку, в більш активному зверненні розробників програм з екоосвіти до гуманітарної сфери, з іншого - у безпосередній занепокоєності представників мистецтва і літератури екологічними проблемами та нама-

ганнями зробити внесок в їх розв'язання доступними їм засобами, що виявляється в таких напрямках, як екологічна музика (екомузика) та екомузикологія; екологічне мистецтво (екомистецтво); екологічна література (еколітература), екологічне літературознавство та екокритика.

Екологічна література та екологічна класика привертає все більше уваги дослідників як матеріал для розширення теоретичної бази обґрунтування охорони природи, сталого розвитку, екоосвіти та освіти для сталого розвитку, а також для розв'язання практичних завдань у царинах охорони природи, ощадливого ставлення до природних ресурсів та екоосвіти.

Канонізаторами літератури про природу, або екологічної літератури, виступають захисники прав природи і прав людини на чисте й безпечне довкілля, академічні та освітянські спільноти, які послуговуються саме критеріями соціальної значущості тексту, його впливу на світобачення й світовідчуття читача, але не тоталітарна влада чи вождь. На прикладі аналізу феномену "Мовчазної весни" Рейчел Карсон доведено, що екологічна класика визначається важливими смислами, які вона несе читачеві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Габермас Ю. Постметафізичне мислення / Ю. Габермас ; [пер. з нім. В. Купліна]. - К. : Дух і Літера, 2011. - 280 с.
2. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: основы философской герменевтики / Х.-Г. Гадамер ; [пер. с нем. ; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова]. - М. : Прогресс, 1988. - 704 с.
3. Гор А. Земля у рівновазі. Екологія і людський дух / А. Гор ; [пер. з англ.] ; ВГО "Україна. Порядок денний на XXI століття" та Інститут сталого розвитку. - К. : Інтелсфера, 2001. - 404 с.
4. Медавар П. Наука о живом / П. Медавар, Дж. Медавар ; [пер. с англ. ; предисл. Б. М. Медникова]. - М. : Мир, 1983. - 207 с.
5. Федорів У. М. Літературний канон як феномен літературної пам'яті / У. М. Федорів // Наукові праці: Науково-методичний журнал. - Т. 80. - Вип. 67. Філологія. Літературознавство. - Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. - С. 6-9.
6. Хейлз Кетрін Н. Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / Кетрін Н. Хейлз. - 2-ге вид., виправ. - К. : Ніка-Центр, 2013. - 426 с.
7. Bell M. An Invitation to Environmental Sociology / M. Bell. - California : Pine Forge Press, 1998. - 342 p.
8. Bower S. Environmental Art [Електронний ресурс] / S. Bower. - Режим доступу : <http://animatingdemocracy.org/sites/default/files/SBower%20Trend%20Paper.pdf>.
9. Griswold E. How 'Silent Spring' Ignited the Environmental Movement [Електронний ресурс] / E. Griswold // The New York Times Magazine. - Sept. 21, 2012. - Режим доступу : <http://www.nytimes.com/2012/09/23/magazine/how-silent-spring-ignited-the-environmental-movement.html?pagewanted=all>.
10. Meador R. 25 classics of environmental writing to help with your summer reading list [Електронний ресурс] / R. Meador. - Режим доступу : <http://www.minnpost.com/earth-journal/2013/07/25-classics-environmental-writing-help-your-summer-reading-list>.
11. Morriss Andrew P. Silent Spring After 50 Years [Електронний ресурс] / Andrew P. Morriss. - Режим доступу : <https://fee.org/articles/silent-spring-after-50-years/>.
12. Primack R. B. Primer of Conservation Biology / R. B. Primack. - Massachusetts : Sinauer Associated Ins., 1995. - 277 p.
13. Rachel Carson and Her Book That Changed the World [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.rif.org/documents/us/Rachel_Carson.pdf.

Філяніна Неля,

доктор філософських наук, доцент, завідуючий кафедрою гуманітарних наук,
Національний фармацевтичний університет

ФЕНОМЕН ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КЛАССИКИ (ФИЛОСОФСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ)

В статье рассматривается феномен экологической (природоохранной) классики. Показано, что гуманитарная сфера имеет все большее значение в формировании экологического сознания населения, дополняя естественнонаучные знания с целью роста экологической обеспокоенности и разработки интегрированной системы образования. Это проявляется, во-первых, более активным обращением разработчиков программ по экообразованию к гуманитарной сфере; во-вторых, в непосредственной обеспокоенности художников и литераторов экологическими проблемами и стремлении внести лепту в их решение подвластными им средствами (экомузыка, экоискусство, эколитература). На примере анализа книги "Молчаливая весна" Р. Карсон (1962) рассмотрены феномены формирования экологической классики, ее общественное и образовательное значение.

Ключевые слова: экологическое сознание; гуманитарная сфера; экологическая литература; экологическая классика; литературный канон.

Filyanina Nelya,

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Manageress of Department of Humanities,
National University of Pharmacy

THE PHENOMENON OF ENVIRONMENTAL CLASSICS (PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS)

The article is dedicated to the analysis of the phenomenon of environmental classics. It is shown that humanities play a growing role in formation of ecological consciousness of the population, supplementing natural sciences knowledge on the way of raising public environmental awareness and development of integrated system of environmental education. It is manifested in the forms, first, of more active appeal of those who are responsible for environmental education to humanities; second, of direct concern to artists and writers by environmental problems and aspiration to contribute in their solving by available means (eco-music, eco-art, eco- and environmental writing). The phenomenon of formation of environmental classics is considered with the reference to the book "Silent Spring" (Rachel Carson, 1962). It is shown its public and educational significance.

Ecological literature and ecological classics attract more and more attention of researchers as a material for expanding the theoretical basis of environmental protection, sustainable development, eco-education and education for sustainable development, and for solving practical tasks in the areas of nature conservation, saving attitude to natural resources and eco-education. The canoners of literature on nature, or environmental literature, are advocates of the rights of nature and human rights to a clean and safe environment, academic and educational communities, who use the criteria of the social significance of the text, its influence on the worldview and the attitude of the reader, but not totalitarian authority or leader. Rachel Carson, an example of the analysis of the "Silent Spring" phenomenon, has proved that the ecological classics are determined by the important meanings that it carries to the reader.

Keywords: environmental awareness; humanities; environmental writing; environmental classics; literary canon.

REFERENCES

1. Habermas, Yu. (2011), Post-Mechanical Physical Thinking [translat.], *Dukh i Litera*, Kyiv, 280 p. (ukr).
2. Gadamer, H.-G. (1988), Truth and method: the basis of philosophical hermeneutics [translat.], *Progress*, Moscow, 704 p. (rus).
3. Gor, A. (2001), Land in equilibrium. Ecology and the human spirit, *Agenda for the 21st Century and the Institute for Sustainable Development, Intelsfera*, [translat.] Kyiv, 404 p. (rus).
4. Medavar, P. & Medavar, J. (1983), The Science of the Living P. P. Medavar, *Mir Publishing*, 207 p. (rus).
5. Fedoriv, U. M. (2008), Literary canon as a phenomenon of literary memory, *Scientific works: Scientific-methodical journal*. Vol. 80, Vyp. 67. Philology. MSUU Petra Mohyla Press, 6-9 (ukr).
6. Hales, Catherine N. (2013), How We Became People: The Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Computer Science [translat.], *Nika-Center*, Kyiv, 426 p. (ukr).
7. Bell, M. (1998), An Invitation to Environmental Sociology, Pine Forge Press, California, 342 p. (eng).
8. Bower, S. Environmental Art, available at: <http://animatingdemocracy.org/sites/default/files/SBower%20Trend%20Paper.pdf>
9. Griswold, E. (2012), How 'Silent Spring' Ignited the Environmental Movement, *The New York Times Magazine*. – Sept.21, 2012, available at: <http://www.nytimes.com/2012/09/23/magazine/how-silent-spring-ignited-the-environmental-movement.html?pagewanted=all>
10. Meador, R. 25 classics of environmental writing to help with your summer reading list. Available at: <http://www.minnpost.com/earth-journal/2013/07/25-classics-environmental-writing-help-your-summer-reading-list>
11. Morriss, Andrew P. Silent Spring After 50 Years, available at: <https://fee.org/articles/silent-spring-after-50-years/>
12. Primack, R. B. (1995), Primer of Conservation Biology, *Sinauer Associated Ins.*, Massachusetts, 277 p.(eng).
13. Rachel Carson and Her Book That Changed the World, available at: http://www.rif.org/documents/us/Rachel_Carson.pdf

© Філяніна Неля

Надійшла до редакції 07.06.2017

СХІД № 3 (149) травень-червень 2017 р.